

IDENTITAT NACIONAL I IDENTITAT COL·LECTIVA

Sr. JOSEP LLUÍS CAROD-ROVIRA

En els anys cinquanta-seixanta van arribar al nostre país immigrants procedents, fonamentalment, del sud d'Espanya. Molts d'ells van arribar amb una maleta vella dalt d'un tren amb els seients de fusta.

En aquell moment, la cultura catalana havia pràcticament desaparegut en el que es diu l'espai públic i havia estat víctima de la repressió i de l'intent de genocidi promogut pel franquisme.

A quin país, a quina cultura, amb quina llengua se suposa que havien d'integrar-se aquella gent, si aquella llengua, aquell país, aquella cultura, sobretot en les grans ciutats, no eren unes cultures, un país i una llengua visibles?

En general, la majoria d'aquelles persones no van tenir l'oportunitat de percebre la cultura catalana com una opció veritable d'incorporació o bé com un instrument que els permetés d'adquirir una identitat nova, una identitat complementària de la que ja tenien o, simplement, una identitat alternativa a la que ja duïen o la que ja portaven.

L'intent de la dictadura, l'intent del crim col·lectiu de la dictadura, el llarg desert i els talls irregulars de continuïtat amb les tradicions culturals nacionals populars crec que són a la base de les dues formes principals d'alienació identitària posterior de les quals parlaré de manera immediata. Crec que són aquestes dues formes les que han impedit de construir una nova identitat nacional popular catalana amb la qual

s'identifiqués la majoria de la població per sobre del que alguns han anomenat la *cultureta*, però que pocs pensen també en el que jo en dic la *culturilla*.

La primera, la *cultureta*, presenta com a única cultura catalana possible, com a únic vincle preferent amb la tradició cultural catalana, ignorant, per exemple, el parèntesi del que va ser l'esclat republicà dels anys trenta, modernitzador i innovador, presenta uns elements parcials de resistència que, en certs moments, fins i tot van ser tolerats pel franquisme o van ser força menys perseguits que d'altres, perquè, equivocadament o no, eren elements considerats menys perillosos. I el règim va voler reduir la identitat col·lectiva catalana nacional a aquests elements.

El caràcter clarament, inequívocament català d'aquests elements, també el caràcter sovint resistent, els ha col·locat fins avui al marge de qualsevol possibilitat de revisió crítica. Vull dir certes manifestacions, com ara els pastorets, la Passió, les sardanes, el porró, el pa amb tomàquet, la botifarra amb mongetes, Verdaguier i altres escriptors sovint editats en ortografia pre-fabriana. Algunes d'aquestes manifestacions culturals també, d'entrada, poden anar acompanyades de les ceràmiques a l'avançada dels domicilis, amb descripcions de la mena: «Deu vós guard», «Aquí viu un del Barça», «La meva terra: Catalunya; la meva dansa: la sardana; la meva parla: el català», «Sóc català i porto barretina», etc. Sovint amb els turons de les muntanyes de Montserrat perfectament detallats al fons.

Aquestes manifestacions ben intencionades han estat les úniques possibles durant temps; i, per això, han arribat a adquirir un cert valor sagrat, sentimental, emotiu, i molta gent les porta al cor talment una relíquia. Ahir coneixíem, per exemple, que certes empreses funeràries estan plantejant de negociar amb el Barça la possibilitat de fer enterraments al Camp Nou. Hi ha gent que expressa la seva única voluntat que el funeral es faci al camp del Barça.

Però hem de reconèixer que ni la identitat catalana és tan sols això, ni tampoc, ni tots, ni cadascun d'aquests elements han tingut la suficient capacitat d'atracció per als nous catalans arribats d'altres indrets, que els han vist o com a tronats, passats de moda, sense factors d'inclusió naturals i fàcils; però tampoc la totalitat de la població autòctona no s'hi ha sentit sempre identificat amb comoditat, fonamentalment també per un factor territorial: aquesta identitat catalana és, en certa manera, l'expressió del que podríem dir un concepte centralista de la identitat, molt identificat, gairebé en exclusiva, amb la Catalunya Vella. Jo sóc d'aquells que, modestament, sóc català, però a qui algunes de les coses que he dit abans em provoquen escasses vibracions. Jo pertanyo a una terra que és allà on comença l'altra expressió de la identitat catalana, de la Catalunya Nova per avall, que és la terra on no diem «noi», sinó que diem «xiquet», és la terra on mai no és «aquest any», sinó que és «enguany», on no tenim llombrígol, sinó melic, on ens agrada la festa al carrer, i on a mitja hora de casa meva, doncs, el que fa vibrar la gent és, començant per l'Ametlla de Mar, i el Baix Ebre, i el Montsià, i la Plana, i el Maestrat, doncs el que fa vibrar la gent són les bandes de música al carrer i, en el meu cas, per exemple, els castells, però no altres de les manifestacions que passen com a exponents reverencials de la identitat.

Aquest bagatge, que hi és, és una part de la identitat catalana, però, òbviament, no és tota la identitat. En sortir del franquisme, els sectors hegemònics són precisament els que procedeixen de la resistència; i, per aquest motiu –apuntava fa uns instants– que ningú no ha tingut la valentia de fer-ne una crítica (una crítica no vol dir, necessàriament, un posicionament negatiu), i no ho ha fet per por de ser titllat d'antipatriota o d'anticatalà.

Aquest model d'identitat hegemònica ha estat venut, per fer servir els termes de màrqueting que corresponen als

nostres dies, a la immigració castellanoparlant, fins ara lògicament sense èxit, pensant-se que seria un factor d'atracció, que, com he dit abans, era escassament factor d'atracció, i s'identifica molt amb determinats models de política cultural més aviat provinciana, carrinclona i antiquada, i, segurament també, amb determinades opcions ideològiques.

La *culturilla*, el que jo en dic la *culturilla*, s'ha volgut presentar com si fos la cultura popular genuïna de les noves classes populars catalanes vinculades a la immigració. I de fet no és res més que el resultat de l'eficaç i persistent acció culturitzant de l'estat franquista que interferí obertament en el sorgiment d'una nova identitat popular i impedí així que aquesta incorporés, com a part integrant de la tradició pròpia, l'herència revolucionària dels anys trenta. D'aquesta manera, veiem que adquireixen avui una dimensió representativa fenòmens com ara la Feria de Abril de Barcelona, la processó laica de l'Hospitalet, on no hi va cap capellà, però que la presideix l'alcalde, el ball de sevillanes, que, a vegades, han estat utilitzats com a objectes de confrontació excoent amb alguns elements de la cultureta per qualsevol de les dues bandes.

Però en ser presentats, la *culturilla* com l'expressió autèntica de la cultura popular i de masses dels nous catalans, i sobredimensionada la seva importància en els mitjans de comunicació, tampoc ningú no s'atreveix a fer-ne una crítica pública per la por d'aparèixer com a antiandalús, o bé contrari a les formes culturals identitàries de les noves classes populars. En moltes d'aquestes darreres manifestacions també s'hi troben sectors vinculats a determinats espais ideològics, els quals han menystingut sovint la cultura i la identitat catalanes penjant-los la llufa de retrògrada i fonamentalista, confonent-la amb la cultureta, mentre ells acabaven sacralitzant la *culturilla* incapaços d'incorporar un projecte nacional i cultural des de l'esquerra, han criticat sovint la cultureta més per catalana que no pas per conser-

vadora o poc moderna, com si tot Catalunya fos així. I, d'aquesta manera, hem assistit a espectacles ridículs on es competia per veure qui, en dates assenyalades, es deixava veure més per Montserrat o per les *casetas* de la Feria amb un *fino* a una mà i un tall de *xope* a l'altra, no fos cas. I en tots dos escenaris semblava que existís l'obligació de deixar-t'hi veure necessàriament, talment com si s'hagués de pagar una mena d'impost revolucionari identitari, tan esbiaixat en un cas com en un altre.

El resultat d'aquesta nefasta mentalitat política cultural i nacional ha estat l'herència de dos subproductes deformats per l'impacte negatiu del franquisme en la seva doble dimensió, tant pel caràcter, diguem-ne, nacional de l'un, com pel de classe de l'altre. I pels voltants dels dos subproductes, dues clienteles, dues maquinàries hegemòniques i institucionals al llarg dels anys, mediàtiques del poder, vinculades a les forces que s'han repartit el país durant un quart de segle, aprofitant-se d'una hegemonia que no ha semblat incomodar els protagonistes. De fet, del repartiment de papers i de funcions n'han tret uns i altres un bon rèdit, quan, en realitat, ni Catalunya és solament el Barça o el monestir de Montserrat, ni ser d'esquerres té res a veure amb anar o no a la Feria d'Abril o ballar sevillanes.

En tots els casos, si l'única oferta per a ser català, per a assumir com a pròpia la identitat catalana és la cultureta, i per a ser d'esquerres, la *culturilla*, s'ha d'admetre la poca capacitat de l'una i de l'altra per a convertir-se en els elements bàsics de cohesió identitària de la societat.

Arribats a aquest punt, és de justícia recordar les aportacions de determinades formacions progressistes en els anys durs del franquisme, quan van encoratjar els nouvinguts de l'època a incorporar-se al país, a conèixer el país, a estimar-lo, a estimar la llengua, a estimar la dimensió nacional i política del país, a valorar el valorètic del treball, en contrast amb posicions, potser, menys escassament nacionals dels últims anys.

Les forces ideològiques i hegemòniques de les darreres dècades crec que tenen una responsabilitat enorme en la incompatibilitat sentimental percebuda així per molta gent entre les nocions de progrés i de país, com si no es pogués ser alhora nacionalment, tenir una identitat nacional catalana i sentir-se també d'esquerres. Això no obstant, crec que, des de divendres passat, amb la votació del nou estatut del Parlament de Catalunya, el país va tornar a reconciliar-se amb si mateix i crec que, en certa manera, vam enterrar una mica alguns d'aquests models que han estat hegemònics al llarg d'aquests anys.

Mentre uns pretenien exigir-se en banderers del nacionalisme, els altres havien fet el mateix amb el progressisme, i això comportava un divorci evident entre la capacitat de connexió entre l'un i l'altre que ha retardat la cohesió civil de la nostra societat; ha retardat també l'aliança d'interessos entre els sectors populars i les classes mitjanes, tant els autòctons com els originaris de l'antiga immigració castellanoparlant, o, en menor intensitat, perquè el pes demogràfic és menor, gallegoparlant.

Una aliança que estic convençut que és imprescindible per a reconstruir la identitat nacional en els nostres dies i fer un nou projecte de país en una nova identitat, que hem de fer necessàriament entre tots. Ens basem encara avui en un model heretat del que existia de forma precària en el franquisme i no disposem d'una oferta identitària completa actual i atractiva a la qual es pugui sumar amb il·lusió i amb convenciment tothom: tant els catalans d'origen com els d'adopció, tant els vells com els nous. I aquesta oferta estic convençut que només pot sorgir d'un tercer espai que superi les dues falses cultures populars autèntiques, emocionalment fins ara incompatibles, refongui les nocions de país i de progrés, i tingui la valentia històrica de formular una nova identitat catalana per al segle XXI, amb voluntat clarament inclusiva i integradora i, segurament també, amb uns referents col·lectius que ja no poden ser els d'abans i prou. Des

d'aquesta visió, crec que és possible de reformular un nou projecte apassionant d'identitat col·lectiva per al país.

Parlo d'una identitat col·lectiva renovada, actualitzada, posada al dia, que no hauria de quedar reduïda a l'idioma, a la cultura hereditària, sinó que hauria d'ampliar-se amb el repertori de valors que la societat catalana d'avui ja comparteix: l'esforç individual, el treball, el risc, la iniciativa personal, l'associacionisme, la preferència pel protagonisme civil per sobre del burocràtic, l'antiestatisme, el respecte per la intimitat, l'antiautoritarisme, la confiança en el propi neguit emprenedor i no la subvenció, etc. Aquests són els valors que han fet que en els anys cinquanta, seixanta i setanta, gent vinguda de fora, per exemple, comencés un negoci pel seu compte, obrint un bar a la cantonada que després ha rutllat la mar de bé i n'ha permès d'obrir algun més, repartint paquets amb un vehicle mig espatllat i de segona mà, que més tard va deixar pas una petita flota de camionetes noves per a fer un millor servei, etc. No hem de prescindir de cap manera ni menystenir la identitat nacional que hem creat i el seu vehicle lingüístic que ens fan diferents, davant la resta de cultures, de llengües i d'identitats; però, si més enllà de la identitat el que plantegem és facilitar una identificació general amb el país, els elements d'identificació no poden ser només aquests. Perquè, mentre que de llengua i de consciència nacional, d'identitat nacional catalana, no tothom en té en la actualitat, sí que tothom té butxaca, i ganes de viure millor, parli o no parli català. El benestar material, la qualitat de vida, la igualtat d'oportunitats han de formar part del nou projecte nacional, just al costat de la llengua, la cultura, construïda durant segles. És així que la identificació amb el país serà molt més fàcil, la identificació amb una gent, amb uns paisatges, amb uns carrers, amb una terra que t'ha donat oportunitat de prosperar a tu i als teus, i, de fet, també, el primer pas d'assumir com a teu un país de qualitat. D'aquest pas al segon pas, la llengua, s'hi podrà arribar sense tantes dificultats i d'una manera més natural, més espontània, gairebé

sense adonar-se'n, perquè formarà part del mateix paisatge positiu.

Per desgràcia, alguns discursos essencialistes, tan carregats de bona fe, com de ser sovint primaris o una mica inútils, formulen la identitat des de paràmetres inconscientment etnicistes, de manera que aquest plantejament no fa més que reduir Catalunya a un grup més enmig del mosaic divers: els catalans presents avui en el nostre país. Qui són els catalans? Un grup més en el mosaic divers del que és el nostre país. Si aquest criteri s'imposa i persisteix, les conseqüències poden ser nefastes, ja que, concebuts d'una manera reduccionista i equivocada per antiquada i incompleta, això condemna justament els catalans a ser només una part del tot en comptes d'aspirar a ser el tot.

Perquè, si resulta que aquí només hi ha i per sempre, perquè, a més la cosa es complica transmetent d'ofici la pròpia identitat personal també als fills i filles; si aquí només hi ha andalusos, murcians, extremenys, aragonesos, asturians, argentins, equatorians, colombians, marroquins, algerians, senegalesos, gambians, on són els catalans? És que no hi ha catalans, a Catalunya? És que mai no seran catalans tots aquests nous residents al nostre país? És que la seva identitat en un altre lloc, prèvia, els impedeix de tenir un futur identitari diferent aquí, on ara viuen? Quants, dels catalans i de les catalanes d'avui, per exemple, els que som ara aquí, tenim tots quatre avis i àvies, per la banda paterna i materna que eren també catalans? En nom d'un essencialisme autoconsiderat catalanista, d'un purisme equivocadament nacional, per més carregat de bona fe que vagi, es renuncia de vegades a liderar el canvi en el propi país cap a una nova definició de la nació catalana, amb un nou concepte d'identitat, de comunitat, precisament la que ara ens cal, la del segle XXI. En realitat, aquesta estratègia ens aboca a un procés imparabile de minorització dintre el nostre territori,

dintre el nostre espai, i pot dur-nos al nostre suïcidi com a poble. Per aquesta via reduccionista i poruga, atrinxada a la defensiva en un concepte d'identitat immutable amb el pas del temps, ser català pot acabar essent una opció de minories, en el territori català mateix, en comptes de ser l'opció majoritària natural i desitjada de tota la ciutadania que s'identifica amb una nova manera de ser català, la d'ara, la de la societat catalana del segle XXI: la Catalunya que existeix és la d'avui, la dels nostres dies, no la de fa cinquanta anys. Per això, només cal agafar una guia telefònica i comparar. Hem de conservar el passat en la memòria col·lectiva i hem de facilitar-ne el coneixement general; però ni aquest passat és el passat de tots, ni és el present que vivim, ni el futur cap on avancem, entre altres coses perquè la gent, les persones, els protagonistes veritables de les vides reals ja són uns altres. De cap manera no podem abonar, per tant, la idea d'una Catalunya mosaic, amb el discurs ingenu de la multiculturalitat, com si, al capdavall, aparegués com a normal que només una part de Catalunya fos catalana, al costat d'una altra que és espanyola, magrebina, argentina, senegalesa, a parts iguals, en una mena de la fira de la diversitat permanent, en la qual la identitat catalana o seria una cosa de minories, exòtica, aborigen, o bé no existiria com a tal, no tindria personalitat pròpia ni caràcter diferenciat perquè només seria la suma d'identitats que es manifestessin a Catalunya. Una cosa és la interculturalitat, si voleu, la relació entre cultures distintes en un espai concret, on ja existeix una identitat prèvia i comuna, l'alemanya a Alemanya, per exemple, i una altra arribar a imaginar per a Catalunya allò que ningú no gosa imaginar per a enlloc: que no existeix una identitat catalana específica i que sigui el que sigui que es faci al nostre país això és identitat catalana, com si, per exemple, quan en Tísner o en Pere Calders escrivien la seva obra literària en el seu exili a Mèxic, de fet, sense que ni ells tan sols ho sospitessin, estaven contribuint a forjar la identitat mexicana.

Lògicament, les identitats col·lectives, com les societats que les creen, són dinàmiques, i, per tant, canviants, de manera que el contacte amb les altres cultures sempre acaba influïnt, d'alguna manera, en la pròpia, la pròpia identitat. El discurs, aparentment inofensiu, del mestissatge, curiosament mai reclamat a Madrid, posem per cas, per la identitat espanyola, sempre acaba imposant les condicions de la identitat forta, d'aquella que té darrere seu tot el potencial de l'estat per a establir la seva hegemonia després d'anar fagocitant les altres identitats més fràgils i vulnerables que no disposen d'estat propi

Tota societat democràtica té el deure de respectar la diversitat, cultural, lingüística, nacional, identitària, de fomentar la creativitat i l'originalitat, però la gent que arriba aquí, per primer cop, no ho fa a un desert identitari, no ho fa a una terra erma d'identitat, sinó que hi troba una identitat, una cultura, una llengua, uns valors que ja hi eren abans d'arribar-hi ells, que són els característics del país, aquells que fan diferent la societat nacional nostra de totes les altres. I han de ser aquesta llengua, aquesta cultura i aquesta identitat les que facin l'acció d'acolliment, les que siguin comunes per a tothom: els qui ja hi eren i els qui s'hi estableixen de bell nou.

Només una societat autocentrada, que no vol dir etnocèntrica, marcada amb uns senyals col·lectius clars que permetin d'identificar-t'hi, té la solidesa i la capacitat suficient per a enfrontar els reptes que se li plantegin perquè és una societat forta. Una societat feble, en canvi, no té ni personalitat, ni ànima, ni identitat i sempre serà sotmesa als capricis i atzars de la història, de la política i del poder, però mai no serà aquella que escrigui el seu propi estil; per això, crec que ens cal refer la mateixa idea d'identitat catalana, de nació catalana, parlant d'identitat col·lectiva, en un marc irreversible de globalització, segurament tenint sempre present, si voleu, la vella utopia llibertària d'una sola pàtria universal, però que haurà de dur-se a terme respectant múltiples con-

textos específics de convivència i cohesió social, eficiència en la resolució de problemes, necessitats, de solidaritat, de complicitat àmplia en la formulació d'objectius en un escenari en què és imprescindible reconstruir el subjecte històric del poble català, la seva identitat, el seu imaginari col·lectiu, el seu univers de referència sòcio-cultural compartida. La construcció d'aquest nou poble català, d'aquesta nova identitat, quan les identitats, les cultures i els pobles estan més en contacte que mai, es pot fer de manera constrictiva, en clau de simple continuïtat, reduint-se a preservar la tradició bàsica que ara coneixem, la que existeix en l'actualitat des de posicions exclusivistes, conservadores, en definitiva, com si la societat catalana d'avui fos la mateixa que la de fa cinquanta anys, però pot fer-se també de manera extensiva, incorporant a la nova identitat nacional col·lectiva des del principi altres aportacions que s'hi vulguin incorporar i que es vulguin enriquir amb saba nova en un procés dinàmic.

La clau és la transformació a partir del que és divers, i, ahora, la valentia per a impulsar una renovació com a més genuï de la pròpia identitat.

D'altra banda, enfront dels processos de canvi accelerat que vivim, pot adoptar-se la posició temerosa de por als canvis, i, per tant, de fre del model de desenvolupament, o bé l'aposta coratjosa i decidida del seu desplegament des de la crítica dels problemes que suscita i també de les contradiccions que genera. Penso que la reconstrucció del subjecte històric català, nacional, transversal, interclassista, intergeneracional, és una missió de la qual els sectors econòmics hegemònics ja van dimitir en la seva majoria. I en una part del territori segurament fa segles.

Ara, doncs, aquesta reconstrucció hauria d'apostar per la incorporació radical als canvis lligats a la informatització, a la globalització i al desplegament de les societats en xarxa; i hauria de tenir presents uns altres protagonistes socials, uns nous agents històrics: els sectors populars i les classes

mitjanes autòctons i els nous catalans, així com nous sectors dirigents en el món de la política i de l'empresa. En aquest darrer cas, alguns sectors fan realment de veritable tap al canvi. La batalla de la modernitat i la societat del coneixement hauria de ser un objectiu de primer ordre. Però això també significa posar l'accent en la prevenció dels principals problemes i perills que se susciten: fractura social, desequilibri territorial, noves divisions socials d'arrel cultural i educativa i, al mateix temps, hauria de comportar el compromís per eixamplar al màxim les bases socials dels qui s'incorporen a la nova societat amb l'objectiu de compartir amb garantia d'igualtat, mesures d'ajut, etc.

Un objectiu col·lectiu tan ambiciós com aquest només es podrà aconseguir prioritzant la inversió amb capital humà, cosa que vol dir una veritable regulació educativa. Es tracta, de fet, d'anar teixint un àmplia i sòlida xarxa dirigent que no acabi convertint-se en una classe dominant. Un projecte que aspira a la corresponsabilitat civil de tota la ciutadania en la participació en un gran projecte de construcció d'un nou país, una nova identitat. Aquesta és la identitat nova que haurà de tenir en compte les condicions generals de l'evolució mundial i les relacions de poder i hegemonia que s'hi produeixen, com les característiques de les seves peculiaritats específiques: minorització de la llengua i la cultura nacionals, presència complexa, rellevant i antiga de fluxos migratoris, manca d'institucions oblidades, etc.

Crec que hem de reconèixer serenament que les onades migratòries, iniciades en els anys cinquanta, procedents de diferents territoris de l'estat, constitueixen el fet de més transcendència de la nostra història contemporània, ja que, per la importància del seu pes demogràfic, han modificat la composició de la nostra societat d'una manera irreversible.

Aviat farà mig segle que van començar a arribar famílies senceres de classes populars en un viatge històric del camp a la indústria, del medi rural a la ciutat, de l'atur a la feina,

d'un cert retard històric a una determinada modernitat cosmopolita, i des d'una perspectiva social, els interessos figura que havien de coincidir amb els dels sectors populars autòctons, justament aquells que s'havien mantingut salvant la llengua catalana en els períodes històrics més adversos, davant la dimissió nacional i lingüística del gruix dels sectors més benestants.

Però, de fet, el que sí que constituïa una novetat és que, ara, aquestes noves classes populars ja no eren catalanoparlants, sinó castellanoparlants. La seva implicació, doncs, és fonamental perquè aquest projecte tingui continuïtat.

I enfilo ja la recta final.

En uns moments en què la noció de pertinença i d'identificació és, cada cop més, flexible i no excloent, cal anar amb compte, crec sincerament, i que ningú no s'alarmi, amb algunes afirmacions que només poden ser certes en alguns casos, però que fóra inexacte i injust de generalitzar. Per exemple, la consigna independentista, en plena festa en manifestació al carrer ja clàssica de «boti, boti, boti, espanyol el qui no boti», que quan és substituït per «seguí, seguí, seguí, espanyol el qui no seguí», només tenia una sola utilitat, que era identificar els membres d'informació de la seguretat de l'estat perquè eren els únics que es quedaven drets; o bé l'afirmació segons la qual els catalans no són espanyols, entren dintre aquesta afirmació que acabo de fer.

D'entrada, el problema ja és definir-se com allò que un no és. Vostè què és? Jo no sóc... Jo no li pregunto què no és; jo li pregunto: vostè què és? Reconèixer-se en la negació d'una identitat, més que no pas en l'afirmació de la pròpia. No té sentit definir-se com a antiespanyol o no espanyol; perquè cal ser a partir del que afirmem i no del que neguem; perquè, precisament, el que afirmem ja té prou importància, entitat o solidesa per si mateix sense necessitat d'altres referents, ni que sigui per eliminació, negació o rebuig. Però, a més a més, en uns casos, una afirmació així exclou

rotundament de la condició de catalans tots aquells que també se senten espanyols. I, per tant, és evident que, si se'n senten, també en són; i si en són, se'n senten. Perquè ja n'eren i ja se'n sentien abans, se sentien espanyols, abans de fer-se també catalans. No tenen cap obligació, doncs, de convertir-se en catalans amb un caràcter exclusiu i excloent. No tenen cap obligació d'acollir-se a una mena d'amnèsia obligatòria; no van arribar aquí sense res: ja eren, ja tenien. Ben mirat, qui sigui capaç de renegar dels seus orígens, no hauria de ser gaire de fiar, quan abracés talment una mena de conversió dogmàtica, de veritat absoluta, una nova identitat.

Els nous catalans establerts aquí, dècades enrere, hi van arribar amb el que ja tenien: una llengua, una cultura, una identitat, un univers de referència sentimental i l'enyorança d'uns paisatges familiars que no eren els d'aquí; per a ells, i no ho podem oblidar en cap moment, Espanya i tot el que és espanyol no anava associat a una idea negativa d'opressió o de conflicte, sinó que tenia connotacions positives o, si més no, de naturalitat i familiaritat, les quals eren transmeses així als seus descendents.

La majoria va fer seva la nova realitat de manera progressiva, començant pels valors col·lectius. La llengua era la dificultat més gran amb què molts es van trobar i ja no van poder salvar ni per l'edat ni pel context repressiu de la dictadura ni per determinats complexos psicològics que, de vegades, es donen més en uns grups humans que en uns altres. Però els fills la van adoptar com a pròpia al costat de la llengua dels pares i bona part d'ells van assumir la nova condició catalana, la nova identitat, sense renunciar a l'espanyolitat originària; per això, n'hi ha molts que es consideren avui catalans i espanyols, de vegades més una cosa que l'altra. I per quins motius no haurien de considerar-se espanyols per ser també catalans? Per què havien de deixar de ser-ne? Per què havien de renunciar a Múrcia, Andalusia, Extremadura, Castella, Astúries? Per què renunciar a Galícia

o a l'Aragó per ser també, alhora, catalans i a continuar sentint-s'hi vinculats en la distància? Per què no es pot ser espanyol i català al mateix temps si, per exemple, els nostres exiliats republicans a Mèxic o a l'Argentina, amb els seus descendents, van abraçar la nova condició de mexicans i argentins, la nova identitat sense prescindir de la identitat originària, en la llengua, la cultura, el folklore, la gastronomia, els hàbits i valors col·lectius, i la consciència identitària mateixa? En nom de què es pot demanar a algú, com a requisit excloent, que negui la identitat que tenia en un indret o que li han transmès familiarment per adquirir-ne també un altra, nova, diferent, el lloc on viu, on segurament serà enterrat, i que és l'indret on han nascut, en comptes de sumar identitats i sentiments i ser capaç de compartir-los?

No parlo en cap moment d'identitats concèntriques, com si una formés part de l'altra. Per a mi, ser català no és una manera de ser espanyol; és una manera de ser. No parlo tampoc com si fos una simple variant o modalitat de l'altra; parlo dels qui ho viuen, en són i se'n senten d'identitats compartides, simultànies, segur que amb una intensitat que pot ser distinta segons el lloc, la funció, la circumstància o la generació.

La identitat d'avui no es pot basar en un passat que ens és diferent per l'origen territorial i cultural, per una història distinta, sinó en allò que compartim com a comunitat de futur. Un horitzó d'igualtat d'oportunitats, de llibertat, de prosperitat, de convivència.

Una identitat com la nostra, en construcció gairebé permanent, ha de pretendre sumar i no restar, unir i no dividir, incloure i no excloure, integrar i no discriminar.

I la identitat nova nacional que jo proposo és una identitat integradora, amb valor democràtic: ho fa amb una direcció inequívoca i clara.

Oferir la identitat catalana, l'adscripció, el sentit de pertinença, la capacitat d'identificar-se amb un grup o un

col·lectiu humà, com el punt d'arribada comú a tothom, amb independència de quin hagi estat el lloc de sortida inicial. No tots venim del mateix lloc, però tots ens hi trobem ara i podem anar-hi si volem.

A més dels compatriotes d'origen peninsular divers, el país d'avui és ple de ciutadans llatinoamericans, magrebins o africans d'altres regions, asiàtics o de zones diverses d'Europa que tenen tot el dret de món a ser catalans, a ser-ne per sentiment, per consciència, per voluntat, per interès material, d'acord amb els principis republicans, basats no en els cognoms heretats dels avantpassats, sinó en el dret de les persones a ser el que vulguin, sense que la incorporació del país on viuen i treballen hagi de significar la seva desvinculació del país d'on procedeixen i de les seves matrius culturals.

Ningú no ha de renunciar als orígens ni als vincles bàsics per adquirir-ne de nous, per més que l'adopció d'una nova cultura, d'una nova identitat sempre provoqui una modificació o un reajustament del lloc que ocupava l'anterior.

I acabem: una concepció incloent de la identitat delimita un terreny comú, conjunt, compartit, on tots ens movem amb comoditat perquè és el punt de trobada dels catalans i catalanes d'avui, de tots sense excepció, sigui quin sigui el seu origen, el seu cognom, la seva llengua familiar, la seva religió. D'aquesta manera, encara que el passat no sigui el mateix per a tothom, el present sí que ho és; i és precisament el present i, si volem, el futur l'únic que tenim en comú tant els qui només som i ens sentim catalans, des del punt identitari i nacional, com els qui també en són i se'n senten des del respecte mutu. Si estimes el país on vius, si t'hi sents valorat, si t'hi trobes apreciat, si no et veus agredit, marginat, discriminat, sinó còmode amb l'entorn, la llengua ve sola, amb naturalitat, de manera espontània. Cau, com deia aquell, pel seu propi pes i, si no, aplicant la llei de la gravetat.

Ningú no ha de sentir-se, doncs, marginat, agredit o incòmode pels seus orígens, per la seva identitat que ja duia o pel seu idioma familiar.

El país que volem és el país de la gent que s'espavila, dels homes i dones que han prosperat treballant, perquè aquest no és solament el país de la llengua i la cultura catalanes, sinó també el país del benestar, la qualitat de vida material i democràtica, la terra de la igualtat d'oportunitats, on si treballes, si t'esforces, si t'arrisques, te n'acabes sortint amb èxit.

Per això, assumir aquesta identitat, ser català o catalana, no és una herència del passat, una transmissió genètica, un llegat ideològic, sinó una elecció democràtica, lliure i conscient, un dret de tothom qui viu en aquest país. És català qui vol, qui vol ser-ne, sense cap imposició, cap obligació, cap deure de ser-ne, però també sense cap altre requisit que la pròpia voluntat personal. I per què hauria de ser menys català qui encara no sap parlar la llengua, qui no ha gosat fer el salt a utilitzar-la, sovint dissuadit o desmoralitzat per actituds burletes o ultrapuristes que li creen una barrera psicològica, que no pas qui, sabent la llengua, duent cognoms catalans, havent nascut aquí en clíniques privades d'alt nivell, no la fa servir per a etiquetar els seus productes, retolar els seus cartells, escriure llibres, fer els negocis, defensar clients a judici, redactar testaments, impartir classes, pronunciar conferències, fer publicitat de l'empresa, contractar serveis, consumir productes, adreçar-se a un desconegut, o simplement, per a parlar amb qui no parla català, malgrat que t'entén perfectament, perquè ja fa trenta anys que viu aquí i o acaba d'arribar-hi i ja té ganes d'aprendre'l?

Sovint demostra més estimació pel país gent que és catalana de primera generació que no pas altres que fan ostentació d'uns cognoms, però que més enllà d'uns llinatges que no són resultat de cap mèrit particular, sinó d'una transmissió familiar dels avantpassats, és l'única catalanitat

identitària que tenen per exhibir. Són molts els nous catalans que, l'estiu o per Nadal, de vacances a la terra de la qual són originaris els seus pares, s'han sentit orgullosos de la seva identitat catalana que, sovint, han redescobert a centenars de quilòmetres del seu domicili habitual i l'han defensada amb passió i convenciment davant els tòpics i els prejudicis habituals en el país que han hagut de sentir i, potser per primer cop, patir. I alhora han pogut comprovar el desequilibri que significa, malgrat que familiars seus en fossin beneficiaris, la modalitat de plans d'ocupació rurals, de modernes autovies de peatge per on no passa ningú, i tota mena de prestacions inexistents en el nostre país. I també una capacitat adquisitiva superior, ja que, malgrat ser idèntics els salaris en certs àmbits (correus, policia, funcionaris), el cost de la vida aquí és molt més elevat i, doncs, amb els mateixos diners, el marge de maniobra real és molt menor aquí, que els seus parents d'allà tenien més poder adquisitiu que ells mateixos, malgrat que ells, els nous catalans, no havien parat en cap moment de treballar.

Estic convençut que aquesta nova identitat que hem d'anar construint entre tots només serà possible si guanya l'hegemonia social, si té finalment la vocació de ser nacional, i més enllà de les proclames i dels discursos, sols és realment nacional allò que aspira a representar i que tothom s'hi pugui representar, veure's representat per la majoria de la nació. Gràcies per la vostra paciència.

COL·LOQUI

Dídac Ramírez: Havia dit abans de la intervenció del senyor Carod que, tant ell com el senyor Mira, compartien el fet que, quan parlen d'identitat, saben de què parlen. Bé, ja s'ha vist. Donem pas a un torn d'intervencions que donin contingut al diàleg.

Antoni Bosch-Veciana: En primer lloc, voldria agrair als dos conferenciants les dues conferències que han pronunciat, la del Dr. Mira i la del Sr. Josep Lluís Carod-Rovira. Totes dues han donat contingut als col·loquis que habitualment celebrem aquí a Vic. També, de passada, posats a agrair, també agraeixo que, en aquests col·loquis de Vic —com ja ha esdevingut costum en els últims anys— hi hagi jovent, jovent que ve i escolta i així es podrà anar incorporant al món del pensament, al món del que fem aquí, que dediquem un dia i mig a pensar sobre temes com a inici de reflexions posteriors més sòlides sobre la temàtica aquí debatuda. [*Adreçant-se al jovent*] Agraeixo la presència vostra aquí. Entrant directament en la qüestió que vull plantejar, diré el següent: veig clarament relligades les dues conferències, i les veig relligades precisament en el lligam que hi ha en les preguntes «*qui sóc jo?*» i «*qui som nosaltres?*». Vull dir que em sembla que no puc respondre la pregunta pel *qui sóc jo* sense respondre alhora la pregunta pel *qui som nosaltres*: tot *jo* està en un *nosaltres*, i a la inversa. Estic també satisfet del que s'ha dit d'una banda i de l'altra. El Dr. Mira, de fet, ha anat concretant com la identitat va prenent formes antropològiques diverses a partir de la festa. N'ha posat exemples molt clars. Ara, tenint present la conferència del Dr. Mira, em voldria adreçar al Sr. Carod-Rovira i demanar-li el següent: d'una banda, és veritat que la identitat es pot explicar antropològicament, que la identitat té formes antropològiques, com ara la llengua, la festa, etc. Això ho ha mostrat bé el Dr. Mira. Tanmateix, penso també que la identitat demana—més encara: exigeix— estructures polítiques, ja que si no la identitat es resoldria malament en el *nosaltres*. I d'estructures polítiques n'hi ha moltes i variades. La meua pregunta —que és doble— aniria, en primer lloc, a demanar-li el següent: com planteja vostè la resolució de les estructures polítiques a l'interior del plantejament de la identitat? I això ho lligaria a una segona cosa que heu dit: el tema de la voluntat, el

tema del voler ser català de què heu parlat. És català qui vol ser-ho. D'acord. Però sovint s'ha dit que és català qui viu i treballa a Catalunya. Però, vostè creu que la sola voluntat fa alguna cosa sense cap mena de recolzament jurídic d'aquesta voluntat?; és a dir, vostè no creu que una voluntat sense base jurídica on recolzar-se no fa res més que deixar la identitat sense substància, la fa quelcom purament voluntariós i res més? Si visqués a Suïssa, per molt que volgués ser suís, no fóra suís; si treballés a Suïssa una temporada, tampoc no fóra suís pel fet de treballar-hi un temps més o menys llarg. Hi ha alguna cosa que cal que el dret formuli i la legislació reculli perquè el que podria ser una voluntat extraordinària pugui ser concretada jurídicament. La voluntat per a ser quelcom de real jurídicament demana formes jurídiques que la facin real de dret. No n'hi ha prou d'exercitar una voluntat voluntariosa, sinó que cal passar de la voluntat a un exercici polític real, reconegut per la legislació. Què en penseu, de tot això. Com ho veieu?

Josep L. Carod-Rovira: Bé, has dit que la identitat requereix estructures polítiques. Home, si les té, millor. Perquè si fos un requisit l'estructura política, t'asseguro que nosaltres, en aquest moment, no estaríem fent aquesta jornada d'aquí, l'estaríem fent en una altra llengua i estaríem parlant de qualsevol altra cosa; vol dir que, evidentment, les estructures polítiques i les garanties jurídiques reforcen i donen, si vols dir-ho així, més tranquil·litat d'esperit per al manteniment de la identitat; però nosaltres som la mostra que hi ha dues menes d'identitats i de pobles en el món: els que tenen un estat i els que, com nosaltres, en tenim dos i tots dos en contra, com si diguéssim. La diferència és radical i és absoluta. Jo insisteixo molt en el tema de la voluntat perquè crec que, en aquests moments, és fonamental. Aquella bona afirmació segons la qual és català qui viu i treballa a Catalunya convertia en catalans en ple franquisme la brigada político-social de la policia, que era la que detenia i torturava la gent; convertia en catalans tota una sèrie de personatges que no s'ho mereixien. Crec que no n'hi ha prou amb els factors clàssics; la naixença: si ho fos, Àngel Guimerà no seria català. La llengua és molt important com a factor d'identificació. Quan un s'identifica amb un lloc, s'identifica amb tot l'escorç que hi ha al paisatge i també amb la llengua. Però si només fos la llengua, qui parla en català a casa? La casa és el més

íntim que tenim. Això ens convertiria el senyor Aznar en català; perquè, en la intimitat, assegurava que parlava en català; o bé els llinatges o els cognoms: Bosch és un cognom catalaníssim. Tu et dius Bosch: Bosch és catalaníssim. Milans, també. Si els ajuntem, sembla que hagi de ser el sùmmum de la catalanitat: Milans del Bosch; en canvi, no és que sigui molt català, és que és molt fatxa. Per a mi la voluntat continua essent fonamental, perquè si és català qui viu i treballa a Catalunya, els catalans exiliats a l'Argentina o els qui hi resideixen perquè hi tenen la seva ocupació professional, ja no serien catalans. La voluntat és determinant, perquè és la decisió lliure a partir de la qual un diu: jo vull ser d'aquests i aquests són els meus. I jo tinc en aquests moments la consciència, la sensació que estan passant coses; la mar identitària està moguda. I posaré un exemple recent. Ahir estava presentant un llibre sobre la guerra civil i, quan sortia de la llibreria, van passar uns nois joves amb una estètica que habitualment hi ha qui qualifica d'antisistema i amb el símbol *okupa* i em van dir a mi, sí, a mi, em van dir botifler. Òbviament, no en vaig fer gens de cas, perquè, si m'ho deien per a mi, no anava per a mi; per tant, no vaig sentir-me al·ludit. Passats vint metres, van passar una parella que devien tenir uns trenta o quaranta anys, i quan em van reconèixer, em van dir: «Ánimo, Carod; dales caña en Madrid, a por el Estatuto, que es nuestro.» Alguna cosa passa: no sabia dir ben bé què, però alguna cosa passa. I segona: crec que també passa alguna cosa amb la identitat nacional espanyola. Aquí no tenim un problema d'identitat nacional. El nostre problema no és que siguem una nació; el nostre problema és que no som un estat. I allà, que són un estat, jo crec que sí, que segurament hi comença a haver un cert problema d'identitat. De tal manera que, si agafes la premsa espanyola, de Madrid, de València o de Barcelona, i agafes la premsa catalana, veus que on tenen realment un problema identitari és en la premsa espanyola: la majoria d'articles de la premsa espanyola, particularment la de Madrid, són sobre temes essencialistes: sobre la nació, la nacionalitat, què són, què som; si ara són una nació, aleshores nosaltres què som?, com si nosaltres haguéssim de dir als altres què són els altres. No s'ocupen de les coses que preocupen a la gent: tu mires els editorials seus i els articles d'opinió, i no parlen del rebut de la llum, de l'atenció a la gent gran; parlen del problema que tenen... Aquesta gent té un problema, i greu, i,

per això, hi ha com una mena de reacció a la defensiva. I per això crec que aquí tota la nostra força resideix a fer de la identitat catalana una identitat capaç d'incorporar la força que es fonamenti en el valor democràtic de la pròpia decisió. Escolti, jo trio ser això. Però, escolti, és que vostè és negre. Sí, sí, com si fos en technicolor, però jo vull ser això. I, per tant, acaba essent més això aquell que vingui de no sé on, parlant no sé què o no parlant, que no pas uns altres que vinguin d'una altra cosa. Per a mi el fenomen de la voluntat és determinant. Ara, perquè vulguin, ha de ser atractiu, ha d'interessar, ha de convenir i has de sortir guanyant-hi.

Ramon Muns: Jo voldria comentar un fet que crec que és important tant per a Catalunya com per a Espanya: el fet d'haver-se constituït un tripartit que després hem vist que, al llarg d'un any i mesos, ha tingut una altra resposta similar a Galícia. Tot això, jo penso que, a part de formar part del tarannà de Catalunya, que és un tarannà que ve de l'època dels fenicis, és un tarannà de pacte, d'arribar a acords, a diferència d'altres països, com el País Basc, que tenen una acció molt més contundent i bastant més qüestionable, per dir-ho d'alguna manera. Què està passant amb això? Els estaments carpetovetònics d'Espanya s'estan adonant que això ha marcat un abans i un després; és a dir, que la idea que tenien ells d'Espanya, que incloïa també el bipartidisme, una idea molt estatalista d'unes terres, això ha fet que realment ara se sentin que estan entre l'espasa i la paret. I aquest anquilosament i aquesta prepotència han tingut i té unes arrels en el franquisme, evidentment, perquè jo recordo que un amic em va comentar fa un temps, un amic d'un partit progressista: és que a Espanya el 50% era antifranquista, més del 50% era antifranquista. Jo li vaig dir: Penso que no, penso que si s'ha aguantat Franco durant quaranta anys, vol dir que era franquista; no vol dir que tingués cap carnet, però que ja li anava bé. Penso que en aquesta circumstància, per això, l'Estatut de Catalunya és un pedra de toc com ho va ser en el seu moment el tripartit, perquè ells se senten que els han canviat els punts de referència i han perdut els estris de navegació.

Jordi Sales: Acolliré les últimes conferències des del tema del treball filosòfic que hem fet ahir i aquest matí. Parlaré de la meua comunicació i del seu títol: «La densitat de la pertinença i la seva

realització». Crec que el que s'està obrint en aquesta jornada, i ho agafaré en un moment de la lliçó d'en Carod, és aquesta necessitat que la comunitat definida a què un es vol adherir mitjançant un lligam de pertinença, neixi d'un goig i no d'un moviment turmentat de la voluntat. La necessitat de la pertinença s'ha de poder fer créixer en la mesura en què es va realitzant des del goig, perquè, si no, més que una qüestió nacional oberta, per a la seva realització cívica, tenim una espècie de cosa per a anar parlant per no fer res. Em sembla que és un dels problemes. Quan parlo d'aquestes coses amb gent jove, sobretot, explico d'un que va anar a comprar una moto i li van preguntar: Vostè per a què la vol, per a anar-hi o per a arregar-la? Jo vull un país que sigui per a estar-hi amb una certa realització de la pertinença, no una qüestió que em fa molt noble perquè vull una cosa que no podré tenir i em separa dels altres que són com més de cada dia. Amb aquest sentit, aquesta comoditat en l'entorn, en la consistència cívica, en què el sentit de la meua comunicació era que l'oposició entre ètnic i cívic que fan els teòrics del nacionalisme és una opció falsa, perquè, a vegades, el civisme és l'ètnica del ric. I em sembla que el discurs de Carod ho evoca molt bé, aquí no hi ha què triar per unes coses que, a última hora, només expressem verbalment, sinó enfocar la possibilitat d'una comunitat de futur en una comunitat en el goig de tots els ciutadans i que això porti a la possibilitat de viure la realització com un moment constant. Si no, com més el discurs posa unes certes exigències, més situa els ciutadans en una frustració constant. Em sembla que tot el treball teòric que hem de fer, passant un mica plana de la resistència franquista i dels seus resultats en la Transició, és de definir cívicament un viure la nació en el goig dels ciutadans de ser-ne, no en la idea que encara no som el que som, sinó en el *com si* fóssim sobirans, en el *com si* fóssim ciutadans que estem conjuntament d'orígens diferents.

Joan F. Mira: Fa estona que estic pensant de lligar una mica el meu tema amb algunes coses del que ha dit Carod, i amb una al·lusió al tema dels valors. Aquestes coses no és eficaç de reduir-ho a lliçons ni sermons: el futur, la coincidència en un sentit de cohesió, el treball individual, les oportunitats... Tot això, que és lògic i correcte, malament si no està sostingut, i per això torno a dir l'òptica que he defensat, més antropològica que rigorosament ideològica, per

festes, signes i símbols. Si no tenim festes, signes i símbols a partir dels quals experimentar i expressar això, malament. I us posaré un exemple, perquè, quan el vaig conèixer directament em va sobtar moltíssim i m'ha fet pensar moltes vegades després. Els Estats Units d'Amèrica són un país en el qual difícilment es pot defensar cap tipus de nacionalisme ètnic; en gran mesura i de manera molt irregular, i molt variable, es continua mantenint això que diu Carod: són americans, nord-americans, però continuen essent una altra cosa. I, de vegades, hi ha conflictes, però normalment no. Si viatgeu, veureu que a les mateixes ciutats hi ha àrees que són totalment coreanes, vietnamites, mexicanes, xineses, italianes, dins la ciutat. Nova York, Los Angeles o Chicago, que són ciutats que coneix bastant bé, són ciutats enormement medievals: estan dividides per barris. Això que dèiem de les festes, a Nova York, quan fan la festa del barri italià, la dels italians, és sensacional: fan les processons, com es veu en les pel·lícules de màfies. El fenomen es multiplica. Però, què tenen en comú? Unes quantes coses: poques però unes quantes coses. A banda del territori, que és una cosa que està molt ben definida, tenen una cosa: la bandera; és un país enormement embanderat, prodigiosament embanderat: a tot arreu hi ha banderes. Com menys elements d'una cultura ètnica diferenciada, més necessites utilitzar l'emblema, els signes. Tenen en comú la constitució política. La constitució no es toca, s'hi poden fer afegits. I una cosa molt curiosa, que és al que anava: hi ha una festa sensacional: «el Dia d'Acció de Gràcies», que commemora una cosa increïble que va justament en el sentit que he dit ara mateix: commemora la primera collita que els primers colons, els dels temps dels pares fundadors, dels pares mítics fundadors, que quan desembarquen no es dediquen a fer treballar els indis, enviant-los a les mines: es dediquen a treballar ells la terra, treballen ells la terra, amb pales es posen a cavar i planten coses i a la primera collita donen gràcies a Déu perquè tenen la primera collita i fan un àpat. El Dia d'Acció de Gràcies és el dia de més festa dels Estats Units; està tot tancat, més que el dia de Nadal. Està tot absolutament tancat. El país es paralitza. No hi ha un cotxe, no passa ningú. Tothom, tota la població, negres, blancs, verds, italians, xinesos, japonesos, coreans, mexicans, portoriquenys, cubans i anglosaxons, evidentment, tots fan a casa el dinar del Dia d'Acció

de Gràcies, el mateix dia, a la mateixa hora, tots mengen el mateix: el gall dindi amb determinades verdures, i conviden la gent. Jo, quan vivia allà, que no era del país, alguna família em convidava. O gent que era exiliada espanyola però que ja eren ciutadans americans. Aquell dia, aquella cosa tan simbòlica i emblemàtica que commemora l'origen d'una cosa molt important, que són els resultats del treball: hem arribat a una terra nova, hem treballat, hem tret un profit, donem gràcies a Déu. I això és l'única cosa que congrega els dos-cents trenta milions de ciutadans americans: el mateix dia, la mateixa hora, la mateixa festa, la mateixa commemoració, menjant la mateixa cosa i participant en un ritual de comensualitat, que per a tots significa el mateix. Aquest tipus de coses puc assegurar que tenen un efecte real sobre la mentalitat, molt més gran que tots els sermons, les prèdiques i que les declaracions teòriques i filosòfiques que puguin fer. Lamentablement no sé si podríem presentar una cosa equivalent amb tota la càrrega justament de valors positius que té aquest tipus de festa o de ritual.

Josep L. Carod-Rovira: Jo recordava que hi ha un llibre molt bo, que us recomano, escrit per un tal Joan Francesc Mira, que es titula *Crítica de la nació pura*, en el qual, entre altres coses, diu l'autor que les batalles polítiques o la major part de les batalles polítiques sovint es guanyen en el terreny dels símbols. Jo crec que sí que és veritat que, en el nostre cas, patim un estúpid i exagerat acomplexament simbòlic: sembla com si fóssim l'únic poble en el món que té vergonya d'ensenyar la bandera. Curiosament, us puc confirmar, en canvi, que, del que va passar divendres passat al Parlament de Catalunya, el que més impacte va fer a Madrid, pel que em diuen, no és tant el que s'aprovés o es deixés d'aprovar, sinó el fet que, quan es va acabar la sessió plenària, tothom, respectuosament, es va posar dret, i tothom, els qui havien votat que sí i els qui havien votat que no, van cantar el mateix himne nacional, en senyal de respecte, inclosos els del PP, que a més a més se'l sabien. I això s'ha vist des d'allà amb una certa por i, deixeu-me ser una mica irònic, perquè són quarts de tres i estic mort de gana, i amb enveja, perquè, quan veus cantar els altres un himne nacional amb lletra ha de ser una enveja extraordinària, sobretot si el teu no en té, de lletra.

Just Palma: Només dues petites puntualitzacions: la frase aquesta «és català tothom qui viu a Catalunya», jo sempre l'he entesa com a incompleta. La frase hauria de ser «és català tothom qui viu a Catalunya i fa de Catalunya el seu país». Jo sempre l'he sentida d'aquesta manera. Allà he sentit que es feia una crítica molt suau del tema del País Basc. El País Basc, actualment, té un govern d'EB, PNB i EA. Això seria com si aquí diguéssim UDC, ERC i IC. Aquest país seria incapaç de tenir un govern d'aquestes característiques. Alguna enveja ens fan els bascos en això. Només volia dir això.